

XXXIV. ÉVF.

1938. SZEPT.—OKT.

7—8. SZÁM

MAGYAR NYELV

KÖZÉRDEKŰ HAVI FOLYÓIRAT
A MŰVELT KÖZÖNSÉG SZÁMÁRA

•
MEGINDÍTOTTA SZILY KÁLMÁN

•
A MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI TÁRSASÁG MEGBÍZÁSÁBÓL

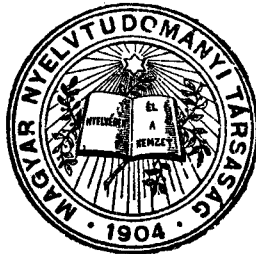
MELICH JÁNOS

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

PAIS DEZSŐ

A M. KIR. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM
ÉS A M. TUD. AKADÉMIA TÁMOGATÁSÁVAL

337—338. SZÁM

1938. SZEPT.—OKT.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI TÁRSASÁG

1938

A magyar *Vanyó* családnév lehetne mása egy szláv *Vanjo* névnek, amely mint becéző összefügghet az *Ivan* (*Ioannes*) és a *Vaclav* (*Venceslav*) nevekkel.

Azonban lehet a név magyar eredetű is. — A fentebb kifejtettek alapján t. i. arra következtethetünk, hogy a régi magyar nyelvben volt egy finnugor eredetű 'ver' és 'verődik' értelmű **van* ~ **vany* ~ **ván* ~ **vány* ige. Az igeire adatot nem idézhetünk ugyan, de joggal feltehetjük, hogy a XV—XVII. században, vagyis abban a korban, amikor a magyar vezetéknevek kialakulóban voltak, még élt némelyik nyelvjárásban, így Sárosban és Abaújban, ahova — úgy látszik — a *Vanyó* család ősei valók. Lehetséges, hogy ennek a feltehető **vany* igeinek -ó képzős *vanyó* igenevét őrzi a *Vanyó* családnév.

A *Vanyó* név eredete ezek szerint azok közé a kérdések közé tartozik, amelyeket a nyelvészet teljes kétségtelenséggel nem dönthet el, csak a családtörténet. — Azonban az előadottak alapján nemcsak szükségtelen, de nem is ajánlatos a nevet megváltoztatni. T. i. magyaros jellegéhez semmi szó sem férhet, sőt az is lehetséges, hogy egy régi magyar nyelvelemnek a fenntartója. Az, hogy a tótból: szlávból is megfejthető, egyáltalában nem lehet ok a megsemmisítésére.

PAIS DEZSŐ.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Kun analógiák a magyar ősvalláshoz. Szent Lajos híres történetírója, Joinville szent királyáról írt életrajzának XCVII. fejezetében érdekes adatokat őrzött meg a balkáni kunok vallási szokásairól, s ezek annyi hasonlóságot mutatnak a régi magyarok vallási hiedelmeiről fennmaradt gyér adatokkal, hogy érdemesnek tartom itt ismertetni őket, mert a magyar tudományos irodalomban még nem igen esett szó róluk.

Joinville elmondja, hogy mialatt Szent Lajos Cezareát erősítette (1251.), érkezett hozzá egy francia lovag, kit a király szolgálatába is fogad egy esztendőre. Ez a nemes úr, akit Joinville tévesen — apjára emlékezve — Nargues de Tocinak nevez, s aki valóságban Philippe de Toucy volt, a királynak rokona, Fülöp Ágost francia király Ágnes nevű nővérének és egy Branás nevű görög úrnak unokája. (Ágnes Andronikos görög császár özvegye volt, mikor Branás elvette.)

Ez a francia lovag adta elő, hogy Konstantinápoly francia császára, II. Balduin (1228—1261.) egy ízben a görög Vatache (= Batatzes) ellen szövetséget kötött a kunokkal. „És hogy egyik a másikat hittel segítse, megegyezett abban, hogy a császár és a másik gazdag úr, aki vele volt, vért eresszenek magukból, és a vért egy nagy ezüstkupába gyűjtsék. És a kunok királya és a másik gazdag úr, aki vele volt, szintén így tettek, és összekeverték véréket a mi nemzetünk vérével és borral és vízzel keverték, és ittak belőle, és a mi nemzetünk is; és akkor azt mondták, hogy (vér)test-vérek. Azonkívül még egy kutyát haj-

tottak a mi és az ő embereik között át és kardjukkal összevagdalták, és a mi embereink is; és azt mondták, hogy így vagdalják őket össze, ha hűtelenek lesznek egymáshoz.”¹

Azt hiszem, az Anonymus említette vérszerződésnek olyan kitűnő és közeli analógiája ez az elbeszélés, hogy érdemes figyelmünkre. Az eltérő a két esetben az, hogy ott a nemzeten belül az eddig különálló törzseket köti a véreskü, itt — az idegennel kötött szerződésben — jobban érthető a vér összekeverése és incorporatioja, mert hiszen, mint a szemtanú mondja, vérségi kötelék teremtése volt az eskü célja. Anonymus különben nem említi, hogy az edénybe esurgatott vért meg is itták, pedig nyilvánvaló, hogy a szokás csak ezzel nyer teljes mágikus értelmet. (Vö.: HÖMAN, A magyarok honfoglalása és elhelyezkedése: MNytk. I, 7: 16, 18 stb., PAIS, A kareha bíró: KCsA. II, 358, 361.) Az összevagdalt kutya az analógiás varázslás remek esete.

Joinville elbeszélése aztán még tovább folyik, és nem kevésbé érdekes adatokat nyújt a kunok temetési szokásairól: „Még egy nagyon esodálatos dolgot mesélt nekünk, amit látott, míg a táborukban volt: hogy egy gazdag lovag meghalt, és csináltak neki egy nagy és széles gödröt a földben, és egy székre ültették igen előkelően, és felékesítve egy székre ültették, és oda tették vele együtt a legjobb lovát, amije volt és a legjobb szolgáját, elevenen. A szolga, mielőtt a gödörbe tették volna az urával együtt, búcsút vett a kunok királyától és a többi gazdag úrtól; és a búcsúzás alatt ezek nyakába akasztottak temérek sok aranyat és ezüstöt, és azt mondták neki: Majd ha megjövök a másvilágon, visszaadod nekem, amit neked adok. És ez azt mondta: Szívesen megteszem majd. — A kunok nagy királya levelet adott neki, mely az ő első királyuknak szólt, és ebben megüzente, hogy ez a vitéz igen derék ember módjára élt és igen jól szolgálta őt, és hogy vegye őt szolgálatába. Mikor ez megtörtént, betették a gödörbe az urával és az eleven lóval együtt; és aztán a gödör nyílására jól összecövekeltek deszkákat dobtak, és az egész tábor kőért és földért szaladt; és mielőtt aludni mentek volna, már elkészítettek egy nagy hegyet fölöttük azok emlékére, akiket eltemettek.”

Ebben a temetkezési szertartásban is ráismerünk a régi magyarok vallási hiedelmeinek rokonságára. Tudjuk, hogy Kálti Márk krónikája szerint Lehel azért üti le Konrád császárt, hogy előtte szolgáljon a másvilágon, amivel pontosan ugyanazt a vallási hiedelmet őrizte meg, mint amit a XIII. század kunjai tartottak, amikor az előkelő úrral együtt élve eltemetik leghívebb szolgáját. A különbség csak ott van, hogy amott a megölt ellenségre vonatkozik a hit. Mint a leírásból kitűnik, a szolga másoktól is fogad el a másvilágra szóló megbízásokat, sőt az ura számára ajánló levelet is visz az első kun fejedelemnek címezve. Joinville leírásából is kiderül az, amit SOLYMOSY (A magyarság szellemi néprajza 410) a régi magyarok hitvilágáról megállapít, hogy a régi magyarok szerint a lélek a másvilágon ép úgy él

¹ A francia szöveget közli GOMBOS ALBIN: Cat. Font. Hist. Hung. II, 1230.

és azzal foglalkozik, amit földi életében megszokott, és ezért temetik el vele mindazokat a tárgyakat, ruhákat, élelmet, kedves halmijait, amikre odaát szüksége van. A kunok tehát az előkelőséggel együtt temették el legjobb szolgáját is, aki láthatólag ezt igen természetesen találta, hiszen készséggel fogadta a többi urak megbízásait is. Emlékezzünk még ez elbeszéléssel kapcsolatosan Tanuzabára, ki Anonymus szerint élve temetkezett feleségével az Abád-róvbe, mert nem akart megkeresztelkedni. Ők is benne éltek a régi hitvilágban, mint ezek a kunok, és önkéntesen, természetes hajlandóságból mentek eleve a sírgödörbe, mint az ismeretlen kun vitéz szolgája.

A kun halmok keletkezését pedig remekül mutatja be a francia történetíró elbeszélése: így értjük meg, meennyire a közönség akaratából emelkedtek ezek a temetkezési halmok, melyek az emlékeztetésen kívül még azzal az előnnyel is szolgálhattak, hogy az egyes ember nem egy könnyen rabolhatta ki őket.

Nagyon érdekesen derül ki az elbeszélésből az is, hogy a kún népnek s így valószínűleg a magyarnak is tudatában élt az „első király” alakja, akit a másvilágon ilyenformán örökös fejedelmének tekintett.

Akad egy magyar vonatkozású adat is Joinvillenál. LXXXIX. fejezetében arról számol be, hogy Acreban Szent Lajoshoz jöttek a Hegyi Óreg (le Vieil de la Montaigne) vagyis a hasisevők (assassins) fejének követei, és ajándékokat követeltek a francia királytól, csodálkozva azon, hogy mindjárt nem azon kezdte, hogy így nyerte volna meg uruk kegyeit, mint tette a német császár (Barbarossa Frigyes), a magyar király és a babiloni szultán, hogy életüket megmenthessék.¹ Ha lefejtjük ennek a nagyzóló üzenetnek a sallangjait, megmarad az a valószínű tény, hogy II. Endre szentföldi hadjárata alatt ajándékokkal nyerte meg a mohamedán szultánokkal szemben ellenséges siita szektavezér jóindulatú semlegességét.

ECKHARDT SÁNDOR.

Mondottam, ember: küzdj és bízza bizzál! ZOLNAI GYULA: MNy. XXXIV, 43—4 azt vitatja, hogy „Az ember tragédiájá”-nak a végső biztatásában a *mondottam* szót nem múlt időnek kell felfogni: „Az én nézetem szerint az egész mondás úgy is fölfogható, mint a szörendmegfordítással való költői, fönséges kifejezése az olyan mindennapi végzémódnak, mint: Küzdj és bízzál! Megmondtam (v. i. ez a végső szavam)!”

Kár bonyolítani azt, ami egyszerű. Madách sokkal egyszerűbb és világosabb, mint ahogy a legtöbb magyarázatból kiteszik. Aki „Az ember tragédiájá”-nak tervét oly világosan látja, mint KAPI BÉLA, RAVASZ LÁSZLÓ, PAULER ÁROS, és részleteiben is igazolta, mint e sorok írója, annak nem kell egyes sorokat a mű egészéből kiragadva föltevésékkal, erőltetve magyaráznia. A mű végső sorából önként fejlik ki, hogy a *mondottam* szót múlt időnek kell fölfogni.

Lucifer Ádámot el akarja szakítani Istentől és egészen logikusan és meg nem tévesztően úgy mutatja be az embert

¹ A francia szöveget l. GOMBOS i. h.